

LISTINA LUDSKÝCH PRÁV ŽIEN

CEDAW

V SKRATKE

možnosť voľby
FREEDOM OF CHOICE

ČO JE CEDAW?

CEDAW JE ZAUŽÍVANÁ SKRATKA DOHOVORU O ODSTRÁNENÍ VŠETKÝCH FORIEM DISKRIMINÁCIE ŽIEN.

CONVENTION ON THE
ELIMINATION OF ALL FORMS OF
DISCRIMINATION
AGAINST
WOMEN

Ide o najvýznamnejší medzinárodný dokument, ktorý chráni ľudské práva žien a dievčat a usiluje sa zabezpečiť, aby mohli žiť svoje životy slobodne, dôstojne a bez diskriminácie.

Pomáha ženám na celom svete dosiahnuť pozitívne zmeny v každodennom živote a bojovať proti príčinám, ako aj dôsledkom diskriminácie.

Dohovor bol prijatý Organizáciou spojených národov (OSN) v roku 1979 a postupne ratifikovaný¹ takmer všetkými štátmi sveta, vrátane našej krajiny. Štáty sa tým zaviazali, že odsúdia všetky formy diskriminácie žien, odstránia ich a budú chrániť a naplňať právo žien na nediskriminačné zaobchádzanie a rovnosť.

Dohovor je natol'ko významný, že sa zvykne označovať aj ako **základná listina ľudských práv žien.**

BILL OF RIGHTS FOR WOMEN

Slovensko prevzalo po svojom vzniku CEDAW do svojho právneho poriadku a dobrovoľne sa tak zaviazalo k jeho plneniu na vnútroštátnej úrovni. Dohovor je uverejnený v Zbierke zákonov.²

Jeho výnimočnosť spočíva v tom, že je najkomplexnejším dokumentom v oblasti ľudských práv žien. Pokrýva všetky oblasti verejného a súkromného života a chráni všetky práva žien (občianske, politické, kultúrne, sociálne a i.).

Najdôležitejšie však je, že dohovor nielen garantuje práva, ale má aj svoje praktické využitie – je to plán, na základe ktorého sa ženy a dievčatá môžu domáhať svojich práv.

SR SA DOBROVOĽNE ZAVIAZALA

REŠPEKTOVAŤ, NAPLŇAŤ A CHRÁNIŤ

PRÁVA ŽIEN A DIEVČAT ZARUČENÝCH DOHOVOROM CEDAW

Protest organizovaný iniciatívou *Nebudeme ticho*, ktorú založili organizácie *ASPEKT*, *Možnosť voľby* a *Povstanie pokračuje*
Autorka fotografie © Dorota Holubová

ČO JE OSN

OSN je medzinárodná organizácia združujúca všetky štáty sveta. Bola založená po 2. svetovej vojne ako odpoveď na jej hrôzy v snahe odvrátiť hrozbu ďalšieho globálneho konfliktu. Okrem zabezpečenia mieru patrí k jej kľúčovým cieľom rozvoj priateľských vzťahov medzi štátmi, zlepšenie sociálnej situácie ľudí na celom svete a ochrana ľudských práv. OSN považuje práva žien a dievčat za nescudziteľnú a neoddeliteľnú súčasť univerzálnych ľudských práv. Chráni ich najmä prostredníctvom CEDAW-u.

PREČO JE CEDAW DÔLEŽITÝ?

Rodovo nespravodlivé nastavenie spoločnosti spôsobuje, že ženy a dievčatá na celom svete sú častejšie ako muži vystavené nerovnosti, diskriminácii a porušovaniu ľudských práv. Kým v niektorých krajinách nemajú priznané mnohé práva (napr. volebné), v iných sú práva nevymožiteľné (napr. dlhotrvajúci súdny spor týkajúci sa diskriminácie na pracovisku).

K najväznejším formám porušovania ich ľudských práv patrí násilie páchané na ženách. Zažívajú násilie a sexuálne obťažovanie od svojich partnerov, kolegov, známych i neznámych. Necítia sa bezpečne nielen na uliciach či pracoviskách, ale ani vo svojich domovoch. K diskriminácii žien patria platové nerovnosti, ich nedostatočné zastúpenie v politike a na rozhodovacích pozíciách, neférové zaťažovanie starostlivosťou o domácnosť a deti či vyššie riziko chudoby.

Z protestu organizovaného iniciatívou *Nebudeme ticho*
Autorka fotografie © Dorota Holubová

Mnohé ženy nemajú prístup k zdravotnej starostlivosti či k vzdelaniu, narastá snaha o okliešťovanie ich reprodukčných práv. V mnohých krajinách čelia krutému a neľudskému zaobchádzaniu (mrzačenie ženských genitálií).

CEDAW je odpoveďou na nespravodlivosť, ktorej ženy a dievčatá denne čelia. Prináša stratégiu a konkrétne opatrenia na jej odstránenie a dosiahnutie rovnosti. Kľúčové však je, aby štáty naplnili svoje sľuby dané ratifikáciou a uviedli dohovor do praxe.

ŠTRUKTÚRA CEDAW-U

Dohovor pozostáva z **Preambuly a 30 článkov**, ktoré sa delia do 3 hlavných skupín. Prvá časť vysvetľuje povahu a rozsah záväzkov zmluvných štátov. Druhú tvoria články venované jednotlivým oblastiam diskriminácie a opatreniam, ktoré v týchto oblastiach majú štáty zrealizovať. Posledná sa venuje procedurálnym a administratívnym záležitostiam.

1. ČASŤ

Článok 1: Definícia diskriminácie

Prvý článok je zásadný, pretože definuje, čo všetko spadá pod diskrimináciu žien a používa sa pri vyvodzovaní ďalších porušení práv žien. Definuje nielen priamu, ale aj nepriamu diskrimináciu.

Článok 2: Povinnosť rešpektovať, chrániť a naplňať práva žien

Štáty musia všetkými vhodnými prostriedkami a bez meškania odstraňovať diskrimináciu žien, chrániť ich práva a zabezpečiť ich rovnosť. A to nielen formálnu (de iure, v zákonoch), ale aj skutočnú rovnosť (de facto, v praxi).

Článok 3: Primerané opatrenia

Štáty musia prijať všetky vhodné opatrenia, aby zabezpečili, že ženy a dievčatá budú môcť využívať svoje ľudské práva a slobody vo všetkých oblastiach života.

Článok 4: Dočasné vyrovnávajúce opatrenia

S cieľom urýchliť dosiahnutie rovnosti a nápravu diskriminačných praktík môžu štáty prijať dočasné vyrovnávajúce opatrenia, napr. ciele programy určené na podporu žien či kvóty.

Článok 5: Rodové stereotypy³

Štáty musia meniť zvyky a tradície založené na myšlienke podradenosti žien a nadradenosti mužov, rodové stereotypy či predsudky, pretože sú hlavnou príčinou diskriminácie žien a dievčat a ich nerovného postavenia.

2. ČASŤ

Článok 6: Obchodovanie so ženami, vykorisťovanie žien živiacich sa prostitúciou

Štáty musia prijať všetky opatrenia na odstránenie obchodovania so ženami a dievčatami a ich vykorisťovania v sexbiznise a poskytnúť im okamžitú pomoc.

Článok 7: Politický a verejný život

Štáty musia odstrániť diskrimináciu žien v politickom a verejnom živote (zabezpečiť im rovné zastúpenie vo vláde, parlamente a iných rozhodovacích pozíciách).

Článok 8: Účasť žien v medzinárodných organizáciách

Štáty musia zabezpečiť, aby ženy a dievčatá mali rovnakú možnosť ako muži zastupovať svoju krajinu na medzinárodnej úrovni a pracovať v medzinárodných organizáciách.

Článok 9: Štátna príslušnosť

Štáty musia zabezpečiť ženám právo získať, ponechať si alebo meniť svoju štátnu príslušnosť, ako aj štátnu príslušnosť svojich detí.

Článok 10: Vzdelávanie

Štáty musia odstrániť diskrimináciu žien a zabezpečiť im právo na rovnosť vo vzdelávaní a v prístupe k vzdelávaniu.

Článok 11: Trh práce a zamestnanosť

Štáty musia zabezpečiť ženám právo na prácu, právo na rovnakú odmenu za prácu rovnakej hodnoty a odstrániť diskrimináciu žien v zamestnaní a na trhu práce.

Článok 12: Zdravie a reprodukčná starostlivosť

Štáty musia zabezpečiť nediskriminačný a rovný prístup k zdravotnej starostlivosti, vrátane prístupu k službám reprodukčného zdravia a potrebným informáciám.

Článok 13: Ekonomický a sociálny život

Štáty musia odstrániť diskrimináciu žien v ekonomickom i sociálnom živote (rovný prístup k sociálnym benefitom, dávkam, príspevkom, pôžičkám, hypotékam, k využívaniu voľného času).

Článok 14: Ženy žijúce v odľahlých regiónoch

Štáty musia vziať do úvahy ťažšiu situáciu, ktorej čelia ženy žijúce v odľahlých regiónoch, na vidieku či v marginalizovaných komunitách (napr. menej príležitostí na prácu, zlá infraštruktúra, vyššia miera predsudkov) a odstrániť ich diskrimináciu.

Článok 15: Rovnosť pred zákonom

Štáty musia zabezpečiť rovnosť žien v právnej oblasti, právo podpisovať zmluvy, vlastníť majetok, plnú právnu spôsobilosť na súdoch.

Článok 16: Manželstvo a rodinné vzťahy

Štáty musia odstrániť diskrimináciu žien v rodinách, zabezpečiť im právo vstúpiť do manželstva na základe slobodného súhlasu a zaručiť im rovné rodičovské práva či právo slobodne sa rozhodnúť o čase a počte narodenia ich detí.

3. ČASŤ

Články 17 až 22 sú venované činnosti Výboru CEDAW

Články 23 až 30 sú administratívneho charakteru.

VÝBOR CEDAW

Medzinárodné dohovory sa vyhodnocujú pomocou monitorovacieho procesu. Jeho cieľom je zistiť, čo sa dosiahlo a čo je ešte potrebné urobiť pre zlepšenie situácie. Na účinnú implementáciu CEDAW-u dohliada Výbor OSN pre odstránenie diskriminácie žien (Výbor CEDAW).

Výbor je zložený z 23 vysoko kvalifikovaných nezávislých odborníčov a odborníkov z celého sveta pôsobiacich v oblasti ľudských práv žien a rodovej rovnosti. Volia sa na 4 roky, pričom sa prihliada na spravodlivé geografické rozdelenie.

PROCES MONITOROVANIA

Štáty, ktoré dohovor ratifikovali, vrátane SR, dobrovoľne súhlasili, že budú pravidelne každé 4 roky zasielať Výboru CEDAW správu o plnení opatrení prijatých na jeho implementáciu.

Po zhodnotení správy a konštruktívnom dialógu so zástupkyňami a zástupcami štátu vydá výbor tzv. záverečné zistenia. V nich popíše, aké pozitívne kroky krajina podnikla a aké potrebné zmeny by ešte mala uskutočniť, aby účinne odstránila diskrimináciu žien. Štáty tak získajú veľmi konkrétne usmernenia „šité na mieru“, ktoré im umožnia urobiť efektívnu nápravu. O tom, či a ako sa im navrhnuté opatrenia podarilo uskutočniť, musia informovať Výbor CEDAW pri predkladaní ďalšej periodickej správy.

Pri monitorovaní sú pre výbor významným zdrojom informácií aj mimovládne organizácie, občianska spoločnosť a inštitúcie na ochranu ľudských práv. Tie môžu podať výboru aj tzv. alternatívnu/tieňovú správu.

Výbor CEDAW

uznáva, že prioritnú pozornosť odstráneniu diskriminácie žien venujú najmä ženské mimovládne organizácie a že ich aktivity majú nesporný spoločenský a politický dosah.

Výbor CEDAW vydáva aj **tzv. všeobecné odporúčania**. Niektoré z nich podrobne vysvetľujú konkrétne články (napr. čl. 4 o využívaní dočasných osobitných opatrení), iné sa zameriavajú na špecifické problémy, ako je násilie páchané na ženách. Všeobecné odporúčania upozorňujú aj na formy diskriminácie žien, ktoré sa v texte dohovoru priamo nespomínajú, ale chápu sa ako rozšírenie dohovoru.

Výbor CEDAW okrem toho koná a rozhoduje v súvislosti s procedúrami Opčného protokolu k CEDAW-u, vydáva stanoviská, názory a odporúčania.

Prostredníctvom všetkých týchto nástrojov jasne vymedzuje štandardy pre odstránenie diskriminácie žien a s tým súvisiace povinnosti zmluvných štátov. Pre správne pochopenie rozsahu dohovoru je preto dôležité pracovať so všetkými týmito dokumentmi.

OPČNÝ PROTOKOL

**K DOHOVORU
O ODSTRÁNENÍ
VŠETKÝCH FORIEM
DISKRIMINÁCIE
ŽIEN**

Dôležitým nástrojom ochrany ľudských práv sú tzv. opčné protokoly k dohovorom, ktoré umožňujú ich priame využitie individuálnymi občiankami a občanmi.

Inštitútom garancie ľudských práv žien sa v roku 1999 stal Opčný protokol k Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien. Slovenská republika ho ratifikovala a je ním viazaná od novembra 2000. Opčný protokol neobsahuje žiadne nové práva, ale prináša postupy, prostredníctvom ktorých môžu ženy a dievčatá požadovať napĺňanie svojich práv.

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

DOHOVOR CEDAW OD 1993

OPČNÝ PROTOKOL OD 2000

Vďaka nemu majú ženy a dievčatá, ktorých práva boli porušené a táto skutočnosť nebola uspokojivo riešená na vnútroštátnej úrovni, možnosť požadovať nápravu a spravodlivosť na medzinárodnej úrovni.

Opčný protokol stanovuje dva možné postupy

Podávanie individuálnych oznámení

Tento mechanizmus umožňuje ženám alebo skupine žien, alebo osobe v mene konkrétnej ženy obrátiť sa na Výbor CEDAW, ak dospeli k názoru, že došlo k porušeniu práv ukotvených v dohovore. Sťažnosť sa podáva vo forme tzv. oznámenia.

Vyšetovanie

Ide o mechanizmus, prostredníctvom ktorého môže Výbor CEDAW iniciovať a viesť vyšetrenie „závažných a systematických“ porušení ľudských práv žien, ktoré sa vyskytli na území príslušného zmluvného štátu.

Pri individuálnom oznámení Výbor CEDAW najprv prešetrí, či ide o akútny problém. Ak áno, môže vyzvať zmluvný štát, aby okamžite urobil opatrenia na odvrátenie škôd a ďalšieho porušovania práv ženy. Ďalší krok spočíva v prešetrovaní, či je sťažnosť prijateľná. Sťažnosť sa tiež dá na vedomie dotknutému štátu, ktorý sa k nej môže vyjadriť.

Po preskúmaní podkladov vydá Výbor CEDAW rozhodnutie, v ktorom konštatuje, či došlo k porušeniu práv, alebo nie, a toto rozhodnutie zdôvodní.

Ak konštatuje porušenie práv, adresuje štátu aj konkrétne odporúčania na realizáciu potrebných opatrení. Môžu byť zamerané na zlepšenie (aj finančnej) situácie ženy, ktorej práva boli porušené, no môže ísť aj o všeobecné opatrenia s cieľom zabrániť ďalšiemu porušovaniu práv.

PRÍKLAD Z PRAXE

V roku 2007 Výbor CEDAW rozhodol o dvoch sťažnostiach, ktoré podali zástupkyne mimovládnej organizácie Viedenské intervenčné centrum (Rakúsko). Išlo o prípady dvoch žien, Fatmy a Sahide, ktoré boli zavraždené násilnými partnermi a podľa organizácie ich štát dostatočne neochránil pred týmto strašným činom. Centrum chcelo, aby sa okolnosti ich úmrtia vyšetrili a aby sa im aspoň posmrtno dostalo spravodlivosti. Sťažnosti mali prispieť aj k tomu, že ženy, ktoré sa nachádzajú v podobnej situácii ako Sahide a Fatma, budú mať zabezpečenú väčšiu ochranu pred násilím. To sa aj podarilo.

Výbor skonštatoval v oboch prípadoch porušenie práv ustanovených dohovorom a vyzval Rakúsko na uskutočnenie krokov, ktoré prispejú k zvýšeniu bezpečnosti a ochrany žien vystavených násiliu a k okamžitému trestnoprávnemu stíhaniu páchatel'ov.

Rakúsko reagovalo zavedením viacerých opatrení na ochranu žien pred násilím, vrátane zmien v legislatíve. K najdôležitejším patrila novela trestného poriadku, ktorá odstránila podmienku, že na trestné stíhanie nebezpečných vyhrážok v rodinnom kruhu je potrebný súhlas obete. Zaviedla aj nový skutkový stav, ktorý ustanovuje vyšší trest za opakované násilie. A mnoho ďalších opatrení.

¹Ratifikácia je akt, ktorým sa štát zaväzuje dohovor realizovať v praxi.

²Pre bývalú Československú socialistickú republiku nadobudol CEDAW platnosť 18. marca 1982 v súlade so svojím článkom 27, ods.2. Pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť sukcesiou dňa 27. júna 1993, čo v praxi znamená, že SR sa právne zaviazala aplikovať štandardy tohto dohovoru na vnútroštátnej úrovni. Dohovor je uverejnený v Zbierke zákonov č. 62/1987 Zb. (VYHLÁŠKA ministra zahraničných vecí z 13. mája 1987 o Dohovore o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien).

³V súvislosti s výkladom článkov 2 (f) a 5 (a) je dôležité zdôrazniť, že jasne odkazujú na rodový kontext diskriminácie žien, napriek tomu, že „rod“ nie je explicitne uvedený v texte dohovoru. Výbor pre odstránenie diskriminácie žien k tomu zaujal jasné stanovisko: „Aj keď sa v Dohovore uvádza len diskriminácia z dôvodu pohlavia, z výkladu článku 1 v spojení s článkom 2 písm. f) a článkom 5 písm. a) vyplýva, že Dohovor sa týka rodovo podmienenej diskriminácie žien. Výraz pohlavie označuje biologické rozdiely medzi mužmi a ženami. Pojmom rod sa označujú sociálne konštruované identity, vlastností a role žien a mužov a sociálne a kultúrne vnímanie týchto biologických rozdielov spoločnosťou, ktoré vedie k hierarchizácii postavenia žien a mužov a rozdeleniu moci a práv v prospech mužov na úkor žien. Takéto spoločenské postavenie žien a mužov je ovplyvnené politickými, hospodárskymi, kultúrnymi, náboženskými a ideologickými faktormi a ďalšími vonkajšími okolnosťami a rovnako ho možno prostredníctvom kultúry, spoločnosti a komunity zmeniť. Uplatňovanie Dohovoru na rodovo podmienenú diskrimináciu jednoznačne vyplýva z definície diskriminácie uvedenej v článku 1.“ (Všeobecné odporúčanie č. 28, 2010: ods. 5)

www.moznostvolby.sk

facebook.com/MoznostVolby

facebook.com/istanbulsky.dohovor

instagram.com/moznost_volby

twitter.com/moznostvolby

Copyright © Možnosť voľby 2022

Autorka textu: Mgr. Adriana Mesochoritsová

Grafická úprava: Mgr. art. Katarína Hutníková

Možnosť voľby, o. z., Medená 5, 811 02 Bratislava

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedná Možnosť voľby.

MINISTERSTVO
SPRAVODLIVOSTI
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

možnosť voľby
FREEDOM OF CHOICE